Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko VNS 6/2016 vp

Kepan lausunto ulkoasiainvaliokunnalle 6.10.2016

1. Välittävä ja kansainvälinen Suomi kantaa globaalin vastuunsa

Selonteko nostaa ansiokkaasti esiin globaalia vastuuta, ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa. Selonteossa todetaan, että aktiivinen osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön on Suomen etujen mukaista ja Suomen globaalin vastuun kantamista (s. 19). Vakaampi, vauraampi ja rauhallisempi maailma on Suomen etu. Kokonaisuudessaan selonteko antaa kuitenkin kuvan Suomesta hieman sisäänpäin kääntyneenä maana. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoite oman kansallisen etumme turvaamisesta on liian yksipuolinen tulokulma lisääntyvien yhteyksien maailmassa. Suomen oman edun tavoittelu ja muiden eduista huolehtiminen eivät sulje toisiaan pois. On tärkeää, että selonteko ottaa lähtökohdakseen koko ajan tiivistyvän keskinäisriippuvaisuuksien maailman ja määrittää, kuinka Suomi toimii siinä konkreettisesti. Oma etumme on edistää oikeudenmukaisempaa ja turvallisempaa maailmaa sekä Suomessa että kansainvälisesti.

2. Kansalaisyhteiskunta on tärkeä osa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa

Maailmanlaajuisten kehityssuuntien kohdalla selonteossa (s.11) tulisi nostaa vielä **vahvemmin esiin kansalaisyhteiskunnan kapeneva tila ja sen vaikutukset**. Kansainvälisen CIVICUS-verkoston mukaan vuonna 2015 jo 109 maata rajoitti eri tavoin kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Vuotta aiemmin sama luku oli 96. Käytännössä tämä ilmenee muun muassa yhdistymis- ja kokoontumisvapauden sekä sananvapauden rajoittamisena. Pahimmillaan kansalaisaktivistit ja toimittajat joutuvat pelkäämään henkensä puolesta. Tämä huolestuttava trendi ei koske vain kehitysmaita - Euroopassa kansalaisyhteiskunnan toimintaa rajoittavien maiden lukumäärä kasvoi vuodessa yhdeksästä kuuteentoista.

Selonteko käsittelee myös muuttoliikettä ja pakolaisuutta. Väestön liikkumisesta puhuttaessa (s.12) on hyvä muistaa, että loppujen lopuksi **Eurooppaan on saapunut vähän pakolaisia verrattuna esimerkiksi Afrikkaan ja Lähi-idän maihin. Maan sisäinen pakolaisuus on yleistä. Lisäksi naapurimaat majoittavat suurimman osan niistä ihmisistä, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa**. On tärkeää, että Suomi tukee eri keinoin näitä maita. Samaan aikaan on yhtä tärkeää puuttua pakolaisuuden ja muuttoliikkeen taustalla vaikuttaviin köyhyyteen ja eriarvoisuuteen esimerkiksi kehitysyhteistyön ja reilumpien kauppasääntöjen avulla sekä tukkimalla kansainvälistä veronkiertoa sekä tukemalla kehitysmaiden ilmastotoimia. Suomen on vastattava aikamme suuriin humanitaarisiin kriiseihin. Tämä ei kuitenkaan saa syödä resursseja pitkäjänteiseltä vaikuttamiselta ongelmien syihin.

Suomen sitoutuminen sukupuolten tasa-arvon sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien edistämiseen on toimeenpantava käytännössä ja sen toteutumista on seurattava ja arvioitava. Kansalaisyhteiskunnan rooli pitkäaikaisessa tasa-arvotyössä on tunnustettava ja sille on kohdistettava tarpeelliset resurssit. Suomi on yksi harvoista maista, joka on edistänyt seksuaali- ja lisääntymisterveyttä globaalisti. Suomen tulee jatkossakin puhua vahvasti näiden asioiden puolesta kansainvälisillä areenoilla ja pitää esillä myös seksuaalioikeuksia.

Selonteko käsittelee terrorismia (s.16), jonka uhkaa monet maat ovat käyttäneet myös tekosyynä rajoittaa kansalaistensa toimintaa, sananvapautta ja kansalaisyhteiskunnan toimintatilaa. Tämä on vaikeuttanut esimerkiksi ihmisoikeusjärjestöjen työtä, tiedonsaantia ja mahdollisuuksia kerätä ulkomaista rahoitusta toiminnalleen. On tärkeää, että ihmisoikeuksien kunnioittaminen säilyy ohjenuorana myös terrorismin vastaisessa työssä. **Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tulisi kokonaisuudessaan rakentua ihmisoikeuksien, tasa-arvon, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiselle.**

On tärkeää, että selonteossa mainitaan halu tiivistää yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa. (s. 17, 27 ja 31). Suomella on kokemusta ja tunnustettua mainetta kaikkien osapuolien mukaan tuomisesta osaksi yhteiskunnallista keskustelua ja ongelmien ratkaisemista. Tämä monitoimijamalli tukee vakaata ja kestävää yhteiskuntaa ja on yksi maailmalla tunnustettu Pohjoismaiden vahvuus. **On myös tärkeää, että monitoimijamallia vahvistetaan entisestään ja kansalaisjärjestöt tuodaan mukaan osaksi ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskusteluja ja toimeenpanoa.** Odotamme, että yhteistyön tiivistämiseksi määritetään jatkossa myös konkreettisia toimenpiteitä. Kepa osallistuu mielellään kehitysjärjestökentän yhteen tuovana voimana näiden toimien ideoimiseen ja toimeenpanoon.

Suomen tulee:

- **turvata edellytykset kansalaisjärjestöjen tulokselliseen työhön mahdollistamalla monimuotoisen, ja riippumattoman kansalaisyhteiskunnan toiminta sekä osallistuminen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta keskusteluun ja sen toimeenpanoon**
- **edistää johdonmukaisesti ulko-, turvallisuus-, kehitys- ja kauppapolitiikassaan ihmisoikeuksien toteutumista ja vapaata kansalaistoimintaa**
- **osaamisellaan tukea kehitysmaiden demokraattisten rakenteiden vahvistamista**

3. Kestävä kehitys luo turvallista tulevaisuutta

Selonteko alleviivaa YK:n jäsenvaltioiden hyväksymää kestävän kehityksen toimintaohjelmaa tärkeänä osana maailmanlaajuisten uhkien ja haasteiden käsittelyä. Se myös toteaa Suomen kehityspolitiikan olevan tärkeä osa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Tämä on erinomaista. **Kestävän kehityksen onkin oltava Suomen ulko- ja turvallispolitiikan keskeinen tavoite,** jonka toimeenpanon arviointi tulee sisällyttää johdonmukaisesti kaikkeen lainsäädäntötyöhön ja päätösten toimeenpanoon.

Lisääntyvä eriarvoisuus on yksi aikamme suurimmista haasteista. Selonteko ohittaa käsiin räjähtämässä olevan eriarvoistumiskehityksen muutamalla maininnalla (s.12, 16 ja 27). Elämme maailmassa, jossa rikkain yksi prosentti omistaa kaikesta varallisuudesta enemmän kuin loput 99 prosenttia yhteensä. Tämä on kestämätön tilanne, johon tulee puuttua myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan keinoin. Se lisäisi turvallisuutta ja on taloudellisesti kannattavaa, sillä lisääntyvä eriarvoisuus syö talouskasvua.

Kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttaminen vaatii eri toimijoiden välisiä kumppanuuksia ja yhteistyötä. Monet kansainvälisistä haasteista liittyvät kestämättömään kehitykseen, köyhyyteen ja lisääntyvään eriarvoisuuteen. Eriarvoisuus ja äärimmäinen köyhyys ovat ensisijaisesti ihmisoikeuskysymyksiä ja vasta toissijaisesti kehittyneiden maiden, kuten Suomen turvallisuusuhkia. Hauraiden ja kaikkein köyhimpien maiden tukeminen esimerkiksi kehitysyhteistyön, rauhanvälityksen ja konfliktineston keinoin on tärkeää. **Suomen tulee sen rinnalla toimia johdonmukaisesti myös kansainvälisen veronkierron tukkimiseksi ja yritystoiminnan reilujen pelisääntöjen asettamiseksi.** Tämä luo edellytyksiä kehitysmaiden omien resurssien mobilisoinnille ja kestävälle kehitykselle.

Tuloksellinen kehitysyhteistyö perustuu kehitysmaiden ihmisten omiin suunnitelmiin ja prioriteetteihin, on pitkäjänteistä ja ennakoitavaa. Voimakkaat heilahtelut Suomen kehityspolitiikan resursseissa tai painopisteissä vaarantavat toiminnan laatua ja vaikuttavuutta. Äkkinäiset ja poukkoilevat suunnanmuutokset vaarantavat jo saavutettuja tuloksia ja syövät Suomen uskottavuutta luotettavana kumppanina. Suomen tuleekin harkita toimia, joilla se voisi vahvistaa kehitysyhteistyönsä ennakoitavuutta ja pitkäjänteisyyttä yli hallituskausien.

Kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttaminen tarvitsee riittävät resurssit Suomessa ja kansainvälisesti. Uusi toimintaohjelma on universaali, eli sitoo kaikkia maita ja painottaa globaalia kumppanuutta. Meidän

tulee ja kannattaa kantaa globaali vastuumme. Myös **Suomi on sitoutunut ohjaamaan 0,7 prosenttia bruttokansantulostaan kehitysyhteistyöhön ja 0,2 prosenttia kaikkein köyhimmille maille.** Nyt kehitysyhteistyö näyttää kuitenkin jäävän 0,4 prosentin tasolle.

Myös kansalaisjärjestöt tekevät paljon hyvää työtä kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi meillä ja maailmalla. Kansalaisjärjestöt ovat tärkeitä esimerkiksi ennaltaehkäisevässä työssä ja hauraiden maiden kansalaisyhteiskuntien vahvistamisessa, demokratian tukemisessa ja hallitusten pitämisessä tilivelvollisena kansalaisilleen. **Kansalaisjärjestöjen vahvuuksia ovat kyky toimia maissa ja kysymyksissä, jossa valtioiden toiminta olisi haastavaa tai jopa mahdotonta. Siksi olisi hyvä, että järjestöjen eri roolit tunnustetaan** luvussa 5.10.

On hienoa, että luku 5.11. nostaa esiin tasa-arvon ja ihmisoikeudet. Naiset ja tytöt ovat yksi Suomen kehityspolitiikan painopisteistä ja mainitaan myös tässä selonteossa erikseen. Samaan aikaan on tärkeää, ettei ulko- ja turvallisuuspolitiikassa unohdeta esimerkiksi vammaisia tai muita heikoimmassa asemassa olevia ihmisryhmiä. Suomalaisilla kansalaisjärjestöillä on paljon kokemusta ja osaamista nimenomaan näissä kysymyksissä.

Vaikka suomalainen osaaminen ja arvot ovat tärkeitä, on hyvä muistaa, että myös meillä on opittavaa ja että toimimme rakentavasti osana kansainvälistä yhteisöä. Kehitysmaiden ihmisten tulee voida päättää omasta tulevaisuudestaan. Selonteossa olisi tärkeää nostaa esiin myös synergioiden etsiminen muiden maiden kanssa. Tärkeää on, että kansainvälisen yhteistyömme perustana on paikallisten ihmisten omistajuus ja osaaminen. Tämä laajapohjaisen, demokraattisen omistajuuden käsite on tuloksellisen kehitysyhteistyön ja -politiikan perusta.

Suomen tulee:

- **osoittaa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiselle riittävät resurssit tekemällä konkreettinen suunnitelma ja aikataulu kehitysyhteistyömäärärahojen nostamisesta 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta ja sitoutumalla sen toimeenpanoon**
- **turvata kehitysyhteistyönsä pitkäjänteisyys ja ennakoitavuus yli hallituskausien ulottuvilla järjestelyillä**
- **edistää kestävää kehitystä tukevan politiikkajohdonmukaisuuden toteuttamista, seurantaa ja arviointia**
- **tukea eri toimijoiden osallistumista kestävän kehityksen tavoitteiden kansalliseen ja kansainväliseen suunnitteluun, toimeenpanoon ja seurantaan**

4. Ilmastokysymystä ei voi ohittaa

On hyvä, että selonteossa tunnistetaan ilmastonmuutoksen alati kasvava uhka sekä ilmasto- ja energiapolitiikan keskeinen rooli kestävän kehityksen aikaansaajana. Kuten selonteossa todetaan, "sopu ilmastosopimuksesta Pariisissa 2015 on merkittävä saavutus" ja siirtymä fossiilisista polttoaineista uusiutuviin energialähteisiin "vaikuttaa merkittävästi taloudellisiin ja poliittisiin valtasuhteisiin maailmassa" (s. 11).

Ilmastonmuutos uhkaa erityisesti globaalin etelän köyhiä maita, joilla on huonoimmat mahdollisuudet sopeutua nopeisiin muutoksiin. Vaarana on muun muassa satojen pieneneminen kuivuuden lisääntymisen ja viljelykelpoisen maan vähentymisen myötä. Samalla konfliktien mahdollisuus kasvaa ja ilmastopakolaisuus lisääntyy.

Selonteossa todetaan, että "ilmastopolitiikalla Suomi vaikuttaa muuttoliikkeeseen pakottaviin olosuhteisiin" (s. 28). Vaikuttamisen mahdollisuuksista kaksi nousee ylitse muiden: Suomen omat päästöt sekä globaalille etelälle annettava kansainvälinen ilmastorahoitus. Molemmissa on runsaasti parantamisen varaa. Suomen

suunnittelemat päästöleikkaukset eivät ole linjassa marraskuussa 2016 voimaan astuvan Pariisin ilmastosopimuksen kanssa, vaan niitä tulisi kiristää. Esimerkiksi Sitran arvion mukaan Suomen päästövähennysten tulisi olla vuonna 2030 noin 60 prosenttia vuoden 1990 tasosta ja vuonna 2050 jopa 150 prosenttia vuoden 1990 tasosta[1].

Myös Suomen ilmastorahoitus on kaukana vaadittavasta tasosta, sillä sitä on leikattu osana Suomen kehitysyhteistyömäärärahojen alasajoa. **Hallitus on myös esittänyt EU:n päästökaupasta aiheutuvien epäsuorien kustannusten kompensoimista energiaintensiiviselle teollisuudelle.** Varat tähän otettaisiin esityksen mukaan päästöoikeuksien huutokauppatuloista, jotka hallituskaudella 2011 – 2015 ohjattiin Suomen kehitys- ja ilmastorahoitukseen. Esitys on jyrkässä ristiriidassa Pariisin ilmastosopimuksen kanssa, joka vaatii maita ohjaamaan kaikki rahavirrat kohti vähäpäästöistä kehitystä**. Esityksestä tulisikin luopua. Varojen ohjaaminen kehitys- ja ilmastorahoitukseen tukisi myös Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisia päämääriä.**

Ilmastonmuutoksen vaikutusta Suomen ja Euroopan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ei voi kylliksi painottaa. **Parasta turvallisuuspolitiikkaa on vaikuttaa ilmastopakolaisuuden ja konfliktien alkusyihin nyt, kun ilmastonmuutoksen vakavimpien vaikutusten estäminen on vielä mahdollista**. Työ vaatii resursseja, eli kansainvälisten sitoumusten mukaista rahoitusta kehitysyhteistyöhön ja kansainväliseen ilmastorahoitukseen.

Selonteossa käsitellään myös Suomen toimintaa Arktisella alueella. Pariisin ilmastosopimuksen valossa Arktiselta alueelta ei tule etsiä uusia fossiilisen energian esiintymiä. Arktista aluetta ei tule tarkastella hyödynsaannin näkökulmasta, vaan tunnistaa, että alue on arvokas jo sellaisenaan. Kansalaisten mahdollisuus osallistua päätöksentekoon luonnonvarojen hallinnasta on ensiarvoisen tärkeää.

Suomen tulee:

- **huomioida Pariisin ilmastosopimuksen ja 1,5 asteen tavoitteen asettamat vaatimukset kansallisen ilmastolain toimeenpanossa ja taata olosuhteet riittäville vuosittaisille kasvihuonekaasujen vähennyksille**
- **ohjata EU:n päästöoikeuksien huutokauppatulot takaisin kehitys- ja ilmastorahoitukseen, pitää kiinni ilmastorahoituslupauksistaan ja varmistaa, että vähintään puolet kehitysmaiden ilmastorahoituksesta ohjataan sopeutumiseen**
- **konsultoida kansalaisyhteiskuntaa luonnonvarojen hallinnasta ja kannustaa kumppanimaita tekemään samoin**

5. Energiapolitiikassa huomioitava ulko- ja turvallisuuspoliittiset tavoitteet

Selonteossa kysytään (s. 21), miten Suomen tulisi vastata maailmanlaajuisten kehityskulkujen uhkiin ja toisaalta hyödyntää kehityskulkujen mahdollisuuksia. Yksi selkeä kehityskulku on maailmanlaajuinen energiamurros. Vuosi 2015 oli ensimmäinen, jolloin kehittyvät maat investoivat enemmän varoja uusiutuvaan energiaan kuin kehittyneet maat[2], kuten Suomi. Fossiilienergian lähtölaskenta on alkanut, ja valtaosa nykyisin tunnetuista fossiilisista energiavarannoista tulee jättää hyödyntämättä. Niin kutsuttu hiilikupla muuttaa investoinnit fossiilisiin energialähteisiin lopulta arvottomiksi.

Samaan aikaan Suomi ja Euroopan unioni ovat riippuvaisia fossiilisesta tuontienergiasta erityisesti Venäjältä[3],

[1] Sitra (2016): What does the Paris Climate Agreement mean for Finland and the European Union. http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/What_does_the_Paris_climate_agreement_mean_for_Finland_and_the_European_Union.pdf
[2] FS-UNEP (2016): Global trends in renewable energy investment 2016. s. 11. http://fs-unep-centre.org/sites/default/files/publications/globaltrendsinrenewableenergyinvestment2016lowres_0.pdf
[3] Nokso-Koivisto et al. (2014): Kasvua ja työllisyyttä uudella energiapolitiikalla. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43024/kasvua%20ja%20ty%C3%B6llisyytt%C3%A4%20uudella%20energiapolitiikalla.pdf?sequence=1

kuten myös selonteossa todetaan (s. 24). Energiariippuvuus on tunnustettu myös Euroopan unionin tasolla, ja sitä pyritään aktiivisesti vähentämään. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta luonteva ratkaisu on siirtyä fossiilisesta tuontienergiasta vähäpäästöiseen ja päästöttömään kotimaiseen energiaan. Kuten selonteossakin huomautetaan, ulko- ja turvallisuuspoliittiset tavoitteet tulisi huomioida myös energiapolitiikassa (s. 20).

Suomen tulee:

- **siirtyä sataprosenttisesti uusiutuvaan energiaan viimeistään vuoteen 2050 mennessä ja lopettaa turpeen ja kivihiilen käyttö vuoteen 2025 mennessä.**
- **lopettaa kaikki julkiset investoinnit fossiiliseen energiantuotantoon**
- **luopua asteittain kaikista tuista fossiilisille polttoaineille ottaen huomioon siirtymän aiheuttamat sosiaaliset vaikutukset erityisesti kaikkein köyhimpien elämässä**